

Скриль В.В.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки підприємства та управління персоналом

Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Галайда Т.О.

старший викладач кафедри економіки підприємства та управління персоналом

Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Скриль В.В., Галайда Т.О. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ НОРМУВАННЯ ПРАЦІ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Стаття присвячена дослідженню та удосконаленню систем нормування праці на промислових підприємствах. Обґрунтовано, що нормування праці є однією з найважливіших функцій управління підприємством. Встановлено, що підвищення ефективності діяльності промислових підприємств суттєво залежить від стану та досконалості системи нормування праці.

Ключові слова: нормування праці, затрати праці, норми праці, нормативи з праці, продуктивність праці, ефективність.

Скриль В.В., Галайда Т.А. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ НОРМИРОВАНИЯ ТРУДА НА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Статья посвящена исследованию и совершенствованию системы нормирования труда на промышленных предприятиях. Обосновано, что нормирование труда является одной из важнейших функций управления предприятием. Установлено, что повышение эффективности деятельности промышленных предприятий существенно зависит от состояния и совершенства системы нормирования труда.

Ключевые слова: нормирование труда, затраты труда, нормы труда, нормативы труда, производительность труда, эффективность.

Skril V.V., Galayda T.A. IMPROVING THE SYSTEM OF RATIONING OF WORK IN INDUSTRIAL ENTERPRISES

This article describes the question of the study and improvement of the system of rationing of work in industrial enterprises in order to increase the effectiveness of their activities.

Key words: rationing of labor, costs of labour, labour standards, labour productivity, the efficiency.

Постановка проблеми. Соціально-економічні перетворення, які характеризують сучасний стан і тенденції розвитку вітчизняних промислових підприємств, потребують приведення в дію всіх резервів ефективності використання трудового і виробничого потенціалу, що є неможливим без успішного вирішення проблем в сфері нормування праці, особливо його удосконалення на сучасних підприємствах.

Світовий досвід засвідчує, що ефективна робота підприємств в економіці ринкового типу можлива лише за умови високого рівня організації нормування праці. Провідні країни, такі як США, Великобританія, Швеція, Японія, Італія та ін., не лише не знижують вимоги до нормування праці, але і розширюють сферу його застосування. Широко застосовуються методи мікроелементного аналізу і нормування трудових процесів.

Недоліки у нормуванні праці підривають стимулюючу роль заробітної плати, стримують виявлення внутрішньовиробничих резервів підвищення ефективності діяльності підприємства. Таким чином, проблема вдосконалення нормування праці в сучасних умовах є однією з найважливіших у промисловості. Її вирішення сприятиме розвитку виробництва, зменшенню собівартості продукції, а отже і її ціни, збільшенню прибутків підприємства, які дадуть змогу їм розвиватися [1, с. 294].

Отже невирішені питання удосконалення системи нормування праці на промислових підприємствах заслуговують уваги та спонукають до пошуку шляхів їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми вдосконалення організації і нормування праці та підвищенню його ефективності приділяється велика увага, їй присвячені дослідження багатьох учених-економістів: В. Кучинського [1], І. Багрової [2], Д. Богині, В. Вітвіцького, С. Дзюби, І. Гайдая [3,

8], Б. Генкіна [4], О. Грішньої, А. Зубкової, А. Колота., О. Жадана [6, 9] та інших. Вивчення представлених розробок свідчить, що ряд питань, пов'язаних з функціонуванням та удосконаленням системи нормування праці на підприємствах, вимагають подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення взаємозв'язку вдосконалення нормування праці на промисловому підприємстві та підвищення соціально-економічної ефективності діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нормування праці є найважливішою функцією управління підприємством. Норми праці складають основу системи планування роботи підприємства та його підрозділів, організації оплати праці персоналу, обліку затрат на продукцію, встановлення завдань з підвищення продуктивності праці, визначенні потреби в кадрах, управління трудовими відносинами на підприємстві.

Метою нормування праці в сучасних умовах господарювання є удосконалення організації виробництва і праці, поліпшення її умов та скорочення затрат на випуск продукції, що, у свою чергу, підвищить продуктивність праці та сприятиме розширенню виробництва і зростанню реальних доходів працівників.

Нормування праці на підприємствах виконує важливі функції, оскільки є основою організації заробітної плати, тому що норми затрат робочого часу одночасно стають і мірою винагороди за працю, маючи тісний зв'язок з тарифною системою. Установлення норм праці має на меті гарантувати суспільству визначену продуктивність праці, а працівнику визначений рівень заробітної плати. За виконання норм праці оцінюється трудова діяльність кожного працівника й оплачується його праця.

Науково обґрунтовані норми праці дозволяють оцінити результати трудової діяльності кожного працівника, колективу. Встановлення норм праці на окремі видиробочих процесів і операцій дозволяє розрахувати та витримувати необхідні кількісні та якісні пропорції між робочими місцями, цехами, виробництвами, що сприяє зростанню продуктивності праці.

Нормування праці на підприємствах є основою планово-економічних розрахунків поточного та перспективного характеру, вихідною базою для обліку затрат і результатів виробництва, елементом організації виробництва та оперативного управління підприємством, дієвим засобом забезпечення оптимального співвідношення між мірою праці та її оплатою.

Ефективність економічної роботи на підприємствах значною мірою залежить від якості норм праці та ступеню охоплення нормуванням усіх робіт, включаючи обслуговування та управління [1, с. 294].

Нормування праці дозволяє пов'язати інтереси підприємства та працівників і має вплив на економічну й соціальну політику.

Статті 85 і 86 Кодексу законів про працю України встановлюють основоположні норми трудового права щодо нормування праці. Норми праці підлягають обов'язковій заміні новими в міру проведення атестації і раціоналізації робочих місць, впровадження нової техніки, технологій та організаційно-технічних заходів, які забезпечують зростання продуктивності праці. Досягнення високого рівня виробітку продукції окремим працівником, бригадою за рахунок застосування з власної ініціативи нових прийомів праці і передового досвіду, вдосконалення своїми силами робочих місць не є підставою для перегляду норм [5].

Як показують дослідження в цій галузі, у більшості організацій малого та середнього бізнесу взагалі не застосовуються методи нормування праці в розрахунках основних трудових показників. Навіть у великих промислових організаціях відсутні структурні підрозділи та посадові особи, які цілеспрямовано займаються нормуванням праці. В недержавних організаціях відсутні нові нормативні матеріали стосовно праці. Як правило, в організаціях ігнорують наукові та нормативно-методичні рекомендації щодо їх проведення або вони повністю відсутні [6, с. 18].

На підприємствах потрібно створити умови для вирішення методичних питань щодо забезпечення комплексного обґрунтування норм залежно від

конкретних виробничих умов, для створення комплексного програмного забезпечення робіт з розробки нормативів витрат праці [7].

Ефективність роботи по організації нормуванню праці на підприємстві багато в чому залежить від якості розроблених планів і організації їх виконання. Для оцінки рівня організації і нормування праці на підприємстві слід планувати і аналізувати наступні показники:

1. Питому вагу чисельності робітників, праця яких нормується по міжгалузевих, галузевих та інших прогресивних нормативах.

2. Охоплення технологічних і трудових процесів нормами затрат праці.

3. Величину зниження затрат праці на виробництво (в процентах до всього обсягу затрат праці) за рахунок покращення нормування, підвищення якості норм.

4. Коефіцієнт корисного використання робочого часу і коефіцієнт використання виробничої потужності ділянки, цеху, підприємства.

5. Ступінь освоєння проектної трудомісткості і проектної продуктивності праці.

6. Частку приросту продуктивності праці за рахунок перевищення норм виробітку (часу) в загальному прирості продуктивності праці.

З метою забезпечення ефективності виробництва важливою є оптимізація витрат усіх видів ресурсів для економії затрат живої та уречевленої праці, зниження витрат виробництва, зростання продуктивності та рентабельності праці персоналу.

Для забезпечення систематичного вдосконалення організації і нормування праці на підприємстві необхідно здійснювати планомірну роботу і планувати складі як стратегічного, так і поточного та оперативного бізнес-планування наступні напрямки: нормативно-дослідну роботу по розробці нормативів праці; зниження трудомісткості продукції і робіт по розробці і обслуговуванню виробництва; аналіз діючих норм затрат праці і їх перегляд; вивчення використання робочого часу (фотографія робочого часу, хронометраж і ін.); вивчення передового досвіду і поширення найбільш раціональних форм і

приймів роботи; підготовку і підвищення кваліфікації спеціалістів по організації і нормуванню праці.

Отже, з посиленням ролі норм в оптимізації витрат виробництва на перший план виступають нові завдання щодо удосконалення нормування праці, спрямовані на реалізацію наступних першочергових заходів поліпшення стану нормування [3, с. 95].

Подальше вдосконалення нормування праці на рівні підприємства передбачає:

- максимальне охоплення нормами праці різних видів робіт з обслуговування виробництва та управління ним;

- широке впровадження технічно обґрунтованих норм, тобто розроблення норм виробітку, часу, обслуговування з урахуванням можливостей сучасної техніки й технології виробництва, передових методів праці тощо;

- підвищення не тільки технічної, а й економічної та фізіологічної обґрунтованості норм. Якщо технічне обґрунтування полягає у виявленні виробничих можливостей робочих місць, то економічне – у виборі найдоцільнішого варіанта виконання роботи, а фізіологічне – у виборі раціональних форм поділу і кооперації праці, визначення правильного чергування робочого навантаження і відпочинку тощо;

- поліпшення якості нормування на основі науково-технічних рекомендацій;

- зшироке застосування методів прямого нормування, що дає змогу визначати трудоміскість робіт і нормованих завдань, установлювати оптимальне навантаження працівників, ширше використовувати прогресивні форми матеріального стимулювання;

- формування єдиної системи нормування праці, в основі якої мають бути норми й нормативи, що охоплюють весь комплекс технологічних процесів;

- створення автоматизованих робочих місць для нормувальників;

- комп'ютеризація проектування технологічної та організаційної документації, а також норм затрат часу;
- підвищення кваліфікаційного рівня нормувальників.

З урахуванням тісного взаємозв'язку між нормуванням та плануванням праці, а також між ефективністю виробничого планування та загальними економічними результатами діяльності підприємств, дуже актуальним для подальшого дослідження стає вирішення завдання покращення загального стану нормування та якості діючих норм праці [8, с. 21].

Удосконалення нормування праці безпосередньо пов'язане із застосуванням автоматизованих систем, оскільки розрахунки норм трудових затрат є дуже трудомісткими. Не випадково, що до застосування ЕОМ на підприємствах широко застосовувались різні технічні пристрої, розроблялись організаційні заходи з метою раціоналізації праці нормувальників, підвищення ефективності їх роботи. Після початку застосування ЕОМ роботи з автоматизації праці нормувальників активізувались. Понад два десятиліття розроблялись системи автоматизованого нормування праці як локального характеру, так і у вигляді складових (підсистем) автоматизованого проектування і нормування технологічних процесів. Широке застосування персональних комп'ютерів (ПК) відкрило нові можливості автоматизації робіт з нормування праці. Однією з форм використання ПК стало створення автоматизованого робочого місця нормувальника, тобто людино-машинної системи, що включає ПК і комплекс проблемно-орієнтованих методів, алгоритмів, програм виконання розрахунків норм праці. Нормативні матеріали, що відповідають умовам автоматизації розрахунків, мають бути подані у вигляді аналітичних залежностей і прикладних програм, на базі яких можна комплектувати автоматизованого робочого місця нормувальника. А, отже, нормативно-дослідним установам різних рівнів потрібно змінити методичну базу розробки та технологію формування нормативних матеріалів.

Оскільки розробка місцевих нормативів – процес досить трудомісткий і багато підприємств в силу різних причин (складний фінансовий стан,

недостатня кількість фахівців з організації і нормування праці) не мають можливостей для виконання цієї роботи, місцеву нормативну базу доцільно будувати за міжгалузевими і галузевими нормативами. Така практика добре себе зарекомендувала і на сучасному етапі немає необхідності від неї відмовлятися. Для здійснення зазначеного необхідно організувати роботу із систематичного перегляду і відновлення діючих міжгалузевих і галузевих нормативів з праці, розробці нових нормативів, що, у свою чергу, вимагає відновлення мережі нормативно-дослідних організацій. Метою діяльності таких організацій повинен стати аналіз тенденцій і проблем організації нормативної роботи, вивчення досвіду застосування нормативних матеріалів з праці на підприємствах, прогнозування потреби підприємств і організацій в цих матеріалах, розробка методичних і нормативних матеріалів за замовленнями підприємств. Як слідство, вітчизняні підприємства стануть споживачами нормативної продукції, безпосередньо зацікавленими в її високій якості та практичному застосуванні. Допомога з боку держави у відновленні роботи нормативно-дослідних організацій, забезпеченні зазначених організацій та підприємств фахівцями з нормування праці створить сприятливі умови для покращення загального стану нормування праці в країні [3, с. 101].

Економія на розробці системи нормування праці, причому не важливо внутрішні або зовнішні фахівці зайняті в даній роботі, призводить до недотримання основних методологічних підходів і тим самим позбавляє роботодавця можливості відчувати значимість та ефективність даного інструмента. Важливу роль в удосконаленні нормування праці має відігравати соціальний діалог на виробничому рівні [9, с. 63].

Однією з важливих умов покращення стану нормування праці на промислових підприємствах є систематичний перегляд діючих норм і нормативів з праці, а також можливе залучення недержавних консультативних центрів з метою надання методичної і практичної допомоги з питань організації нормування праці, її оплати тощо.

Висновки з проведеного дослідження. У результаті проведеного дослідження виявлені основні напрями удосконалення системи нормування праці на промислових підприємствах. Не дивлячись на певні складнощі, які виникають в практиці нормування, важливо відзначити, що нормування праці не втрачає своєї актуальності в сучасних умовах господарювання.

Відсутність науково обґрунтованих норм і нормативів призводить до серйозних помилок в плануванні завантаження обладнання, виробничого планування і управління запасами, при комплектуванні штату підприємства. Нормативні затрати на виробництво продукції, якщо в їх основі лежать суперечливі нормативи, також будуть суперечливими, що обернеться серйозними помилками в ціноутворенні, при розрахунку прибутків і визначенні політики збуту. Суперечливі норми і нормативи спричиняють помилки при вирішенні питань матеріально-технічного постачання, підбору устаткування і планування роботи підприємства. Оскільки все це прямо позначається на заробітках робітників, то на всіх рівнях організації виробництва повинна бути добре налагоджена система перевірки норм, нормативів і умов праці.

Широке впровадження автоматизації виробництва, використання електронно-обчислювальної техніки у всіх галузях господарської діяльності підприємств істотно впливають на їхні організаційні і виробничі структури, розподіл трудових ресурсів. Цей процес стосується й нормування праці як одного з напрямів її організації.

Неможливо переоцінити роль нормування праці на сучасному промисловому підприємстві у вирішенні питань, пов'язаних з плануванням виробництва, оптимізації бізнес-процесів, розрахунку заробітної плати, розробленні систем мотивації праці, управління продуктивністю праці, інтенсифікації виробництва, розрахунку собівартості виробництва та готової продукції, управління чисельністю персоналу тощо.

Безпосередній зміст діяльності працівників, що займаються нормуванням праці на підприємстві, включає: вивчення й аналіз кожного елемента виконуваної роботи і виробничих можливостей робочого місця та підрозділу;

узагальнення передового виробничого досвіду організації виробництва і праці, впровадження раціональних прийомів і методів праці; проектування складу, регламенту та послідовності виконання трудових процесів (операцій) на основі даних аналізу; обґрунтування розроблених варіантів виконання робіт з технічної, економічної і психофізіологічної точок зору; встановлення норм праці (тобто визначення нормативних величин кожного з елементів трудового процесу), перевірку та уточнення їх у виробничих умовах; створення засад для впровадження цих норм.

У свою чергу це призведе до поліпшення організації трудових і виробничих процесів, зниження витрат виробництва, підвищення рівня продуктивності праці та показників економічної ефективності діяльності підприємства.

Бібліографічний список:

1. Кучинський В.А. Розробка та застосування якісних нормативів праці як основа підвищення ефективності роботи підприємства / В.А. Кучинський, Д.Ю. Крамської // Бізнес Інформ. – 2013. - №4. – С. 293-298.
2. Багрова І.В. Нормування праці: Навчальний посібник. - Київ: Центр навчальної літератури, 2003. - 212 с.
3. Дзюба С.Г. Нормування праці в вітчизняній і міжнародній економіці [монографія] / С.Г. Дзюба, І.Ю. Гайдай. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток», ЛТД», 2005. – 172 с.
4. Генкин Б.М. Организация, нормирование и оплата труда на промышленных предприятиях: учеб. для вузов / Б.М. Генкин. – М.: Изд-во НОРМА, 2007. - 464 с.
5. Кодекс законів про працю України. [Електронний ресурс]: від 10.12.1971 року № 322-VIII – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
6. Жадан О.В. Соціально-економічне значення нормування праці в сучасному суспільстві / О.В. Жадан // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. - 2013. – № 6 (75). – с. 16-20.

7. Нормування праці, роль та місце профспілок: інформаційна записка [Електронний ресурс] / Федерація профспілок України, 2012. – Режим доступу:// fplo.lg.ua/upload/docs/upload/docs2/170220121.doc
8. Гайдай І.Ю. Роль нормування праці в плануванні трудової діяльності підприємств // І.Ю. Гайдай // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. - №4. – Т.1. – С. 19-22.
9. Жадан О.В. Проблеми та перспективи розвитку національної системи нормування праці // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія «Економіка». – 2012. –Вип.4 (60). – С. 59-64.